

ΜΕΤΕΥ ΟΙΚΕΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΣ

οι ρίζες της έμμισθης οικιακής εργασίας και η σχέση
της με τη μετανάστευση

ΜΕΤΑΞΥ ΟΙΚΕΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΣ

Ιστορικό

Όσον αφορά την οικιακή εργασία στο ελληνικό παράδειγμα, εμφανίστηκε σχεδόν από τις αρχές της ίδρυσης του ελληνικού κράτους, ενώ ο θεσμός αυτός έχει θεωρηθεί άρρηκτα συνδεδεμένος με τις διαδικασίες εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης των δυτικών μητροπόλεων¹. Η αγροτική κρίση του 19^{ου} αιώνα, έχει ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση στις αγροτικές περιοχές της επικράτειας, άνεργων πληθυσμών, οι οποίοι οδηγούνται στη μετανάστευση είτε προς το εξωτερικό, είτε προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα λαμβάνει αρχικά χαρακτηριστικά εποχικότητας και ένα μεγάλο κομμάτι του γυναικείου εργατικού δυναμικού καταφέρνει να απορροφηθεί στην οικιακή εργασία. Με το πέρασμα στον 20^ο αιώνα, παρουσιάζεται η τεράστια αύξηση του πληθυσμού (επέκταση ελληνικού κράτους μετά τους βαλκανικούς πολέμους, ενσωμάτωση ελληνόφωνου πληθυσμού μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο κλπ) στο σύνολο του ελληνικού κράτους, η οποία έχει ως αποτέλεσμα και τη μόνιμη μετακίνηση πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα. Ένα κομμάτι του πληθυσμού αυτού βρίσκει εργασία στις νεοαναπτυσσόμενες βιομηχανίες, ωστόσο γυναίκες και νεαρά κορίτσια, τόσο από αγροτικές περιοχές και νησιά, όσο και πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και αλλού, καταφεύγουν στην έμμισθη οικιακή εργασία σε αριστοκρατικά και αστικά σπίτια των πόλεων και κυρίως της Αθήνας.

Σε αυτό το πλαίσιο, δομείται και ο θεσμός της ψυχοκόρης, ενός άτυπου συμβολαίου οικιακής εργασίας, ο οποίος βρίσκεται σε λειτουργία μέχρι και τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Ο

1 Περισσότερα για την οικιακή εργασία κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα βλ. Χατζαρούλα Π. (2012) «Σμιλεύοντας την Υποταγή. Οι έμμισθες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα» και Παπαταξιάρχης Ε., Τοπάλη Π. και Αθανασοπούλου Α. (2009), Κόσμοι της οικιακής εργασίας, Φτιάχνοντας τους κόσμους των «άλλων», Φύλο, μετανάστευση και οι πολιτισμικές οριζουσες της έμμισθης οικιακής εργασίας στο «Φύλο, μετανάστευση και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί στην Αθήνα του πρώιμου 21^{ου} αιώνα».

Θεσμός αυτός αποτελεί στην πραγματικότητα ένα μέσο για την εξασφάλιση απλήρωτης εργασίας στο πλαίσιο της οικίας και φροντίδας στα γηρατειά, αλλά και ένα μηχανισμό των αγροτικών κοινοτήτων και οικογενειών να διαχειριστούν τα ορφανά και τα παιδιά που οι οικογένειες αδυνατούν να θρέψουν. Ορφανά και νεαρά κορίτσια συχνά σε ηλικία μικρότερη των 10 ετών στέλνονται σε αστικές οικογένειες για να εργαστούν ως υπηρέτριες, με την υπόσχεση της υιοθεσίας ή της παροχής προίικας σε αυτές ή τις μεγαλύτερες αδερφές τους. Η υπόσχεση αυτή πολλές φορές αθετείται και εν τέλει τα παιδιά αναλαμβάνουν, συχνά κάτω από πολύ άσχημες συνθήκες, σχεδόν εξολοκλήρου τις δουλειές του σπιτιού και τη φροντίδα των μελών της οικογένειας. Στα νεαρά κορίτσια ορισμένες φορές (ειδικά κατά τον Β΄ ΠΠ) παρέχεται μόνο στέγη και φαγητό, ενώ, στις περιπτώσεις που λαμβάνουν κάποιον μισθό, αυτός παίρνεται κατ' ευθείαν από τους γονείς ή τα μεγαλύτερα αδέρφια. Η οικιακή εργασία δεν νοούνταν ως μόνιμο επάγγελμα, αλλά ως τρόπος υλοποίησης του υποτιθέμενου προορισμού της γυναίκας, δηλαδή τον γάμο. Με αυτόν τον τρόπο, νομιμοποιείται κοινωνικά η έξοδος των νεαρών ανύπαντρων γυναικών από την οικογενειακή εστία, μέσα από την προσκόλλησή τους σε μία άλλη οικιακή μονάδα, με στόχο οι ίδιες να καταφέρουν να φτιάξουν το δικό τους «νοικοκυριό». Επιπλέον, οι λεγόμενες ψυχοκόρες δεν θεωρούνται οικιακές εργαζόμενες και άρα δεν προστατεύονται από κάποια εργατική νομοθεσία ούτε μπορούν να διεκδικήσουν αναδρομικά τον μισθό τους στις περιπτώσεις που αθετείται η συμφωνία της υιοθεσίας ή της παροχής προίικας. Στην πραγματικότητα αυτή η μορφή της οικιακής εργασίας έρχεται να καλύψει τα κενά του κράτους ως προς την παροχή φροντίδας και διαχείρισης του περισσευούμενου αγροτικού πληθυσμού, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί το σύμβολο της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας.

Το μοντέλο της ψυχοκόρης σταδιακά τη δεκαετία του 1970 φθίνει (ίσως και λόγω της κατάργησης του νόμου περί υποχρεωτικής παροχής προίικας, η οποία υπογράφηκε τελικώς το 1983) και στη θέση του έρχεται να εγκατασταθεί η μορφή της διαχείρισης της οικιακής εργασίας από τον διαθέσιμο μεταναστευτικό πληθυσμό²,

2 Αναλυτικότερα για την οικιακή εργασία στο 2^ο μισό του 20^{ου} αιώνα βλ. Παπαταξιάρχης Ε., Τοπάλη Π. και Αθανασοπούλου Α. (2009), «Φύλο, μετανάστευση και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί στην Αθήνα του πρώιμου 21^{ου} αιώνα» και Μπέλλας Χ. και Ροζάκου Κ. «Η έμμισθη οικιακή εργασία μεταναστριών: όψεις κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα της κρίσης».

τόσο από τις Φιλιππίνες, όσο και από χώρες του ανατολικού μπλόκ. Από το 1974 κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στις Φιλιππίνες ξεκινάει ένα κρατικά ελεγχόμενο πρόγραμμα εξαγωγής εργατικού δυναμικού, που είχε ως στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας, αλλά και την ανάπτυξη της χώρας μέσα από τα εμβάσματα των φιλιππινέζων μεταναστριών. Οι γυναίκες που μεταναστεύουν μαζικά από τις Φιλιππίνες προς την Αμερική και την Ευρώπη θα απασχοληθούν κυρίως στον τομέα παροχής υπηρεσιών φροντίδας. Πολλές από αυτές θα δουλέψουν στο νοσοκομειακό ή ξενοδοχειακό τομέα, ενώ στην Ελλάδα, την Κύπρο και την Ιταλία (κράτη με ελάχιστες προνοιακές παροχές) θα εργαστούν κυρίως ως οικόσπιτες οικιακές εργάτριες. Έχοντας ως κατάληξη μάλιστα η λέξη «φιλιππινέζα» να θεωρείται ταυτόσημη της οικιακής εργάτριας. Επιπλέον, η ανάκαμψη της έμμισθης οικιακής εργασίας κατά τη δεκαετία του 90' αντανάκλασε τους ευρύτερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Ήδη από τη δεκαετία του 1980 και κυρίως μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και το άνοιγμα των δυτικοευρωπαϊκών συνόρων, μετανάστες και μετανάστριες από τα βαλκάνια και την ανατολική Ευρώπη αποτελούν ένα διαθέσιμο και ευέλικτο εργατικό δυναμικό. Σε αυτό το πλαίσιο, η οικιακή εργασία ως κομμάτι των «περιθωριακών» εργασιών, επιτελείται συνήθως από γυναίκες μετανάστριες, ενισχύοντας διαρκώς το καθεστώς παρανομοποίησης και εκμετάλλευσης κάτω από το οποίο βρίσκονται, την ανασφάλιστη και μαύρη εργασία κλπ.

Γιατί γυναίκες; Γιατί μετανάστριες;

Μερικά από τα βασικά ερωτήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας για την έμμισθη οικιακή εργασία ήταν το γιατί αυτή η εργασία εκτελείται κυρίως από γυναίκες και γιατί οι περισσότερες από αυτές είναι μετανάστριες. Ο μαρξισμός ως θεωρία για το εργατικό κίνημα μπορεί να μας βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό να κατανοήσουμε τις καπιταλιστικές κοινωνίες, τον τρόπο που αυτές δομούνται, αλλά και μετασχηματίζονται. Οι αναλυτικές έννοιες της τάξης, του εφεδρικού στρατού εργασίας και του μισθωτού εργάτη καταφέρνουν να επεξηγήσουν το πώς το κεφάλαιο δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και ποιες είναι

αυτές. Αυτό που όμως συχνά δεν καταφέρνουν να επεξηγήσουν αυτές οι έννοιες, όπως σωστά επισημαίνει η Hartmaan στο άρθρο της «ο άτυχος γάμος μεταξύ Μαρξισμού και Φεμινισμού: Για μία πιο προοδευτική ένωση»³, είναι το γιατί συγκεκριμένες θέσεις εργασίας καταλαμβάνονται από συγκεκριμένους ανθρώπους⁴.

Το γιατί είναι γυναίκες αυτές που δουλεύουν ως έμμισθες οικιακές εργάτριες, μπορούμε να το αναζητήσουμε στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι αυτές που έχουν ταυτιστεί με αυτού του είδους τις απλήρωτες εργασίες στην ιδιωτική σφαίρα της οικογένειας. Άρα, οι συγκεκριμένες πρακτικές εργασιών έχουν αποκρυσταλλωθεί ως φύση και καθήκον στα υποκείμενα που γίνονται αντιληπτά κοινωνικά ως γυναίκες. Το φύλο άλλωστε οφείλει να γίνεται αντιληπτό ως μία διαδικασία περιορισμού ορισμένων κοινωνικών ομάδων σε συγκεκριμένες σφαίρες δραστηριοτήτων⁵. Η αναπαραγωγή (ή αλλιώς επιτέλεση όπως εισηγήθηκε η Butler) των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων από

3 «Ο ΑΤΥΧΟΣ ΓΑΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟ: ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΙΟ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ» της Heidi I. Hartmann (1981, «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a more Progressive Union», *Women and Revolution*). Το κείμενο έχει μεταφραστεί στα ελληνικά από τις Ντίνα Βαϊού, Ζωή Γεωργίου και Μαρία Στρατηγάκη τη δεκαετία του 1980. Το κείμενο υπάρχει σε ψηφιακή μορφή στην ιστοσελίδα του τμήματος Σπουδών Φύλου και Ισότητας του Πάντειου Πανεπιστημίου. Ο τόμος «Women and Revolution», πρόκειται για μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα συζήτηση σχετικά με τη σημασία της πατριαρχίας και του σεξισμού αλληλά και τη συσχέτισή τους με την έννοια της τάξης στις εκβιομηχανισμένες κοινωνίες.

4 Φυσικά αντιλαμβανόμαστε ότι μία παρόμοια προσπάθεια να βρεθεί μία απάντηση σε αυτό το ερώτημα, καταβλήθηκε και μέσα από τον όρο της ταξικής σύνθεσης. Ο όρος «ταξική σύνθεση» ξεκίνησε ως μία διαδικασία έρευνας πάνω στους διάφορους τρόπους συμπεριφοράς και κοιλιτούρες που εμφανίζονται όταν ιδιαίτερες μορφές εργατικής δύναμης μπαίνουν σε συγκεκριμένες διαδικασίες παραγωγής. Ενώ αρχικά ταυτίστηκε με το ρεύμα του εργατισμού, στη συνέχεια εμπλουτίστηκε από διάφορες τάσεις και ανέδειξε και άλλες κοινωνικές μορφές ως καθοριστικά στοιχεία –φύλο, ηλικία, φυλή, γλώσσα, εκπαίδευση, αγώνες ή ήττες του παρελθόντος– για να γίνει η ιστορία ενός συνόλου εργατικών δυνάμεων διακριτή από μια άλλη. Για μία ευρύτερη έρευνα για τη σημασία του εργαλείου της «ταξικής σύνθεσης»: Η Έφοδος στον Ουρανό: Ταξική Σύνθεση και Ταξική Πάλη στον Ιταλικό Αυτόνομο Μαρξισμό από τις εκδόσεις Κόκκινο Νήμα.

5 «Η λογική του φύλου» στο περιοδικό ENDNOTES 3. Μεταφράστηκε στα ελληνικά και εκδόθηκε από τους φίλους του κεραυνοβόλου κομμουνισμού (και τους φίλους τους) τον Νοέμβριο του 2015.

τα άτομα τα οποία εγγράφονται στην εκάστοτε κοινωνική ομάδα, είναι που οδηγεί στην αναπαραγωγή των φύλων.

Αν αποδεχθούμε αυτό το συμπέρασμα, τότε θα πρέπει να προσπαθήσουμε να αναζητήσουμε τους λόγους που οδήγησαν στην ταύτιση των γυναικών με τις συγκεκριμένες κοινωνικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη φροντίδα, δηλαδή, με την αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης συνήθως στο εσωτερικό του σπιτιού, ξεκινώντας από την πρωταρχική συσσώρευση. Φυσικά, δεν πιστεύουμε ότι σε μερικές παραγράφους μπορούμε να «ξεπετάξουμε» ένα τόσο μεγάλο και περίπλοκο ζήτημα, παρόλα αυτά όμως, θέλουμε να προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε σε ένα *minimum* επίπεδο, τα ερωτήματα που μας βασανίζουν. Το πέρασμα στη μισθωτή εργασία, δηλαδή, στην πώληση της εργασιακής δύναμης των εργατών προκειμένου να επιβιώσουν, δημιούργησε και την αναγκαιότητα ύπαρξης άλλης μίας σφαίρας που θα αναπαράγει την εργασιακή δύναμη προκειμένου αυτή να επιστρέψει στον χώρο εργασίας. Εννοούμε τη σφαίρα που αρχικά ταυτιζόταν με το ιδιωτικό και την οικογένεια, και εμπειρίχε τις διαδικασίες της παρασκευής του φαγητού, της φροντίδας, της υγιεινής, αλλά και της συναισθηματικής φροντίδας των μελών της οικογένειας από άλλα μέλη, τα χαρακτηριστικά των οποίων, γίνονταν συνήθως αντιληπτά ως θηλυκά. Η σφαίρα αυτή δεν ήταν άμεσα μεσολαβημένη από την αγορά, δηλαδή, οι εργασίες που εμπήπτον σε αυτήν θεωρείται ότι δεν εκτελούνται υπό άμεσα καπιταλιστικές συνθήκες. Αντίθετα, είναι έμμεσα μεσολαβημένη από την αγορά και έτσι η σημασία της, σε έναν κόσμο που ορθωνόταν μέσα από την έμμισθη ανθρώπινη εργασία και τα εμπορεύματα που αυτή παρήγαγε, υποτιμήθηκε και θεωρήθηκε κάτι το φυσικό.

Αυτή η διαδικασία δεν ήταν σε καμία περίπτωση σύντομη και απλή, αλλά εξαιρετικά περίπλοκη και βίαιη⁶. Η καθυπόταξη

6 Δύο αρκετά ενδιαφέρουσες προσεγγίσεις (παρά τα όποια προβλήματά τους) σε σχέση με την εκτενή περιγραφή αυτής της διαδικασίας μπορούμε να συναντήσουμε στα βιβλία: *Ο Κάλιμπαν και η μάγισσα» Γυναίκες, σώμα και πρωταρχική συσσώρευση της Silvia Federici, όπως και το Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labour της Maria Mies.*

αυτών που ορίστηκαν ως γυναίκες, στην αναπαραγωγική σφαίρα σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τον ορισμό των γυναικών ως «αυτές που κάνουν παιδιά». Έχουν υπάρξει ιστορικές διαδικασίες λοιπόν, που προσπάθησαν να συνδέσουν το γεγονός της «κατοχής» μίας μητέρας, με την επιταγή της εγκυμοσύνης, η οποία νοσηματοδοτήθηκε ως ένα υπέρμετρα καθοριστικό γεγονός για τη συνέχεια της ζωής μιας γυναίκας. Η κεφαλαιακή σχέση και οι μηχανισμοί της έρχονται λοιπόν, να προσδώσουν συγκεκριμένα νοήματα και επιταγές πάνω στη μητέρα και στις δυνατότητές της. Έτσι έχουμε την αφαιρετική κατασκευή των γυναικών και τη μετατροπή τους σε μητέρες και σε νοικοκυρές. Με αυτόν τον τρόπο, η σχέση του κεφαλαίου αποκλείει κάποιες γυναίκες από την έμμισθη σφαίρα, ενώ εκμεταλλεύεται με πολλαπλούς τρόπους την υποτιμημένη εργασιακή δύναμη άλλων⁷. Ως εκ τούτου έχουμε την ταύτιση του ρόλου των ανδρικών υποκειμένων με τον μισθό (δηλαδή με τη σφαίρα που ήταν άμεσα μεσολαβημένη από την αγορά), ενώ, των γυναικείων με την αναπαραγωγή (που ήταν έμμεσα μεσολαβημένη από την αγορά)⁸.

Αυτό φυσικά δεν ισχυριζόμαστε ότι συνέβαινε σε κάθε περίπτωση, καθώς στην αρχή της εκβιομηχάνισης το μεγαλύτερο μέρος του πρώιμου βιομηχανικού προλεταριάτου ήταν γυναίκες και παιδιά. Η διαφορά σε σχέση με τους άνδρες εργαζόμενους είναι ότι ενώ το κεφάλαιο χρησιμοποιούσε την ικανότητά τους για εργασία, οι γυναίκες (αλλά και τα παιδιά), δεν ήταν αυτές που πουλούσαν

7 Δεν θέλουμε να υποστηρίξουμε ότι απλά το κράτος και το κεφάλαιο κατασκεύασαν και υλοποίησαν την καθυπόταξη της γυναίκας στην αναπαραγωγική σφαίρα. Αναγνωρίζουμε ότι αυτό ήταν και μία κοινωνική διαδικασία που, πέρα από τα αφεντικά, συνείσφεραν ακόμα και κομμάτια της εργατικής τάξης, όπως και τάσεις του πρώιμου εργατικού κινήματος στη Γερμανία (1830-1900) που τάχθηκαν υπέρ του γάμου-οικογένειας, διεκδικώντας μεγαλύτερο μισθό έτσι ώστε η γυναίκα να μπορεί να μένει στο σπίτι φροντίζοντας τα παιδιά και το νοικοκυριό. Περισσότερα για αυτό το ζήτημα μπορούν να βρεθούν στο κεφάλαιο «*Αποικιοποίηση και Μετατροπή των Γυναικών σε Νοικοκυρές*» στο *Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labour* της Maria Mies, που μεταφράστηκε από το συντροφικό blog 2008-2012.

8 Δανειζόμαστε τους όρους EMA (έμμεσα μεσολαβημένη-από-την-αγορά) και AMA (άμεσα μεσολαβημένη-από-την-αγορά) από το κείμενο «Η λογική του φύλλου» στο περιοδικό ENDNOTES 3, καθώς θεωρούμε ότι αποτελούν χρήσιμα κριτήρια για τον τρόπο που διαχωρίζονταν οι «ανδρικές» και οι «γυναικείες» δραστηριότητες.

την εργασιακή τους δύναμη ως δικιά τους, αλλά οι σύζυγοί τους, οι πατεράδες τους, γενικότερα οι άνδρες συγγενείς τους⁹. Βέβαια σε αρκετές χώρες λιγότερο αναπτυγμένες, τα γυναικεία υποκείμενα ήδη από αρκετά νωρίτερα είχαν ενταχθεί στην εργασιακή συνθήκη έχοντας τη δυνατότητα να πουλήσουν και να διαπραγματευτούν τη δική τους εργασιακή δύναμη. Φυσικά αυτό δεν κάνει αυτές τις χώρες περισσότερο προοδευτικές εκείνη την εποχή, καθώς οι γυναίκες είχαν να υποστούν τη διπλή εργασία (εντός και εκτός του σπιτιού) και άρα μία διπλή υποτίμηση παρά την όποια (οριοθετημένη πάντα) ορατότητά τους στο δημόσιο πεδίο μέσω της έμμισθης εργασίας.

Με το πέρασμα στην εκβιομηχάνιση κατά τον 19^ο αιώνα, η οικογένεια έχασε την ιδιότητά της ως κεντρική αναπαραγωγική μονάδα και έπαψε να αποτελεί τον πυρήνα της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, στην οποία συμμετείχαν γυναίκες όλων των ηλικιών ομάδων, αλλά και παιδιά. Η καθημερινότητα εκτυλισσόταν σε δύο σφαίρες, στην ιδιωτική - οικιακή όπου τελούσαν όλες οι αναπαραγωγικές δραστηριότητες και στη δημόσια σφαίρα εκτός του οικιακού χώρου, όπου τελούσαν οι έμμισθες παραγωγικές δραστηριότητες. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζεται μία στροφή προς την πυρηνική οικογένεια. Η εργασία των γυναικών και των παιδιών περιορίζεται ύστερα από δεκαετίες εργατικών αγώνων, αλλά και ως λύση στην κρίση αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού. Παράλληλα, αναδύεται η κατηγορία της παιδικής ηλικίας και δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στη φροντίδα και στην εκπαίδευση των παιδιών. Συνεπώς, η οικιακή σφαίρα αυτονομείται πλήρως και αποσυνδέεται από το εργασιακό πεδίο. Η κατανομή των ευθυνών μέσα στα πλαίσια της οικογένειας καθορίζεται άμεσα από τον διαχωρισμό μεταξύ των δύο σφαιρών. Οι ενήλικες γυναίκες αναλαμβάνουν πλέον μόνες τους όλες τις αναπαραγωγικές εργασίες εντός του σπιτιού, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν μονάχα την εκτέλεση των πρακτικών εργασιών (καθάρισμα, τακτοποίηση, μαγείρεμα κλπ), αλλά και

9 Στη Γαλλία οι γυναίκες μέχρι το 1965 δεν μπορούσαν να εμπλακούν σε μισθωτή εργασία χωρίς την άδεια του συζύγου τους, το ίδιο συνέβαινε στη Δυτική Γερμανία έως το 1977. Ο Μαρξ είχε συγκρίνει αυτήν την κατάσταση με κάποιες μορφές δουλεμπορίου, καθώς η ηγετική ανδρική φιγούρα της οικογένειας διαπραγματευόταν την τιμή της εργασιακής δύναμης της συζύγου και των παιδιών του.

την παροχή φροντίδας και προσοχής, την αφοσίωση χρόνου για τον έλεγχο της συναισθηματικής κατάστασης των υπόλοιπων μελών της οικογένειας¹⁰, τη συναισθηματική εργασία δηλαδή, που θα διασφαλίσει την «οικιακή ευτυχία»¹¹.

Με αυτόν τον τρόπο η οικιακή εργασία δεν αναγνωρίζεται ως εργασία, αλλά ως υποδεέστερη ασχολία, που εκτελείται με φυσικό και αβίαστο τρόπο από τις γυναίκες. Ως μία φυσική δραστηριότητα στην οποία συμμετέχουν οι συμβολικά συνδεδεμένες με τη φύση γυναίκες, οι οποίες φέρουν εξ ορισμού τα χαρακτηριστικά της φροντίδας και της αγάπης, της σύνεσης και της επιμέλειας. Επομένως, τόσο η άμισθη, όσο και η έμισθη οικιακή εργασία, θεωρείται αποκομμένη από την παραγωγή και ως φυσική δραστηριότητα συνδέεται με τον έμφυτο καταμερισμό των εργασιών.

Γι' αυτόν τον λόγο, και αυτού του είδους οι εργασίες τοποθετούν τα υποκείμενα που τις εκτελούν σε μία συνθήκη αορατότητας¹². Η

10 Περιοδικό Waves τεύχος 2, Συναισθηματική εργασία (ή πώς να κάνουμε τη φροντίδα πολιτική έννοια).

11 Ένα ακόμα κομμάτι που θεωρήσαμε ενδιαφέρον ως προς τη συγκρότηση της εργασιακής σχέσης μεταξύ εργαζόμενης και εργοδοτών, είναι η ένταση της συναισθηματικής εμπλοκής της πρώτης και ο αντίκτυπος που αυτή έχει στην έκβαση της σχέσης. Για παράδειγμα, η αντιμετώπιση πολλής φορές της οικιακής εργαζόμενης ως κομμάτι της οικογένειας, θαλώνει τη θέση του εκάστοτε υποκειμένου αποτρέποντας δράσεις οι οποίες εκκινούν από την εργασιακή θέση. Η παροχή δώρων και φροντίδας, η μορφή επικοινωνίας που αναπτύσσεται μεταξύ της εργαζόμενης και των εργοδοτών, πολύ συχνά καθιστά τα όρια ασαφή, χτίζοντας μια «ανεξάρτητη» συναισθηματική σχέση η οποία δίνει την αίσθηση ισότητας μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, κάτι που πρακτικά δεν ισχύει εφόσον το προσεγγίσουμε με αυστηρά εργατική οπτική. Η εργαζόμενη προσπαθώντας να υπάρξει με τους καλύτερους δυνατούς όρους σε μια συνθήκη (εσωτερικής) οικιακής απασχόλησης, δέχεται τα δώρα και την αγάπη που εκδηλώνεται εντός της σχέσης, εξασφαλίζοντας μια σιγουριά ως προς τη σημασία της για τα υποκείμενα τα οποία φροντίζει. Ταυτόχρονα, έρχεται αντιμέτωπη με αυτήν ακριβώς την οικειότητα, κάθε φορά που επιθυμεί να διεκδικήσει καλύτερους όρους για την εργασία της, καταλήγοντας πολλές φορές σε αδράνεια.

12 Εάν θέλουμε να διερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η οικιακή εργασία «βγήκε» από την αορατότητα και αναδείχθηκε ως πεδίο μάχης από τα ίδια τα κινήματα, τότε πρέπει αναγκαστικά ν' αναφερθούμε στα πεπραγμένα του αυτόνομου φεμινιστικού κινήματος στην Ιταλία των '70's. Πιο συγκεκριμένα, φεμινιστικές ομάδες που ανήκαν σ' αυτό το ρεύμα διατύπωσαν το πρωτόγνωρο

εργασία στο σπίτι αντιπαράβλλεται με την εργασία στο γραφείο ή το εργοστάσιο και έτσι αντιμετωπίζεται ως «δουλειά» που αναπόφευκτα επιτελείται από γυναίκες (καθώς συνδέεται με την οικογένεια και ό,τι υποχρεώσεις αυτή συνεπάγεται). Καμιά φορά ο οικιακός χώρος είναι το αποκλειστικό στοιχείο που την προσδιορίζει. Επιπλέον, ο χρόνος εργασίας της κάθε εργαζόμενης είναι που καθορίζει τον προσδιορισμό της ως τέτοιας και σε κάθε περίπτωση διαμορφώνει διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενό της (εσωτερική, εξωτερική, μερικής ή πλήρους απασχόλησης). Εντός του οικιακού χώρου, η εσωτερική οικιακή εργαζόμενη συνήθως, δεν έχει προσωπικό χώρο και χρόνο καθώς μπλέκεται ο χρόνος εργασίας με τον ελεύθερο χρόνο, ενώ ταυτόχρονα, απολαμβάνει μια σιγουριά ως προς τη συνέχιση της εργασίας της. Εν αντιθέσει με τις εξωτερικές οικιακές εργαζόμενες που ενώ έχουν μεγαλύτερη ευελιξία κίνησης κι ελέγχου του ελεύθερου και μη χρόνου τους, δεν έχουν σταθερές αποδοχές, ασφάλιση, δώρα και επιδόματα. Αυτή η ταύτιση της οικιακής εργασίας με τον οικιακό χώρο, οδηγεί επίσης πολύ συχνά σε δυσκολία ελέγχου των εργασιακών συνθηκών από την όποια προσπάθεια της επιθεώρησης εργασίας¹³, καθώς υπάρχουν νομικά και διοικητικά εμπόδια εξαιτίας της ιδιωτικότητας που χαρακτηρίζει τον εν λόγω χώρο. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, απαιτείται εισαγγελική εντολή για να διενεργηθεί κάποιος έλεγχος. Όλες αυτές οι δυσκολίες, ενισχύουν τη συνθήκη αορατότητας στην οποία τίθενται οι οικιακές εργάτριες καθώς η σφαίρα του ιδιωτικού πολύ συχνά μοιάζει απροσπέλαστη.

Οδηγούμεστε λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο

τότε αίτημα του «μισθού για την οικιακή εργασία», προσπαθώντας μ' αυτόν τον τρόπο ν' αναγνωριστεί ο ιδιαίτερος ρόλος της γυναίκας μέσα στον κύκλο αναπαραγωγής του κεφαλαίου, να βγουν στην επιφάνεια οι «κρυμμένες» πλευρές αυτής της σχέσης και να δημιουργηθούν εκείνες οι συνθήκες όπου το πεδίο θα γίνει πιο πρόσφορο ώστε ν' αγωνιστεί καμιά ενάντια σ' αυτήν τη σχέση. Είναι ευνόητο ότι η πρωτοποριακή φύση αυτών των θέσεων, δεν άνοιξε μόνο νέα μονοπάτια σύγκρουσης με την εξουσία, αλλά και νέες διαμάχες εντός του φεμινιστικού κινήματος, αφού δεν ήταν λίγες οι φεμινίστριες που θεώρησαν ότι ένα μισθολογικό αίτημα περί αμοιβής της οικιακής εργασίας, θα καθήλωνε τη γυναίκα μέσα στο σπίτι, χωρίς να αμφισβητεί την ίδια τη φύση του ρόλου.

13 Φυσικά η επιθεώρηση Εργασίας για να έρθει πρέπει να καλεστεί από την εκάστοτε εργαζόμενη, κάτι που οι ίδιες δεν επιλέγουν εξαιτίας του γεγονότος ότι μπορεί να δουλεύουν και να βρίσκονται παράνομα στη χώρα.

κομμάτι της έμμισθης οικιακής εργασίας εκτελείται από γυναίκες-ταυτόχρονα, όπως είδαμε και προηγουμένως, οι περισσότερες από αυτές είναι πλέον μετανάστριες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι αρκετή μία θεωρία περί «λευκότητας» και ρατσισμού, που τείνει να προσπαθεί να επεξηγήσει τα πάντα με βάση το πώς έχει διαρθρωθεί η εργασία και οικονομία στις Η.Π.Α (αλλά και στις αποικιοκρατικές χώρες) με βάση την υπεροχή του λευκού. Η Ευρώπη είναι μια υπερβολικά σύνθετη ήπειρος με μια υπερβολικά μακρά ιστορία αλληλεπιδράσεων που δεν μπορούν να οριστούν μόνο γύρω από ένα κεντρικό άξονα. Παρόλο που οι περισσότεροι άνθρωποι που κατοικούσαν στην Ευρώπη γίνονταν αντιληπτοί και αντιληπτές ως λευκοί, αυτό δεν απέτρεψε τη μετατροπή ορισμένων από αυτών σε σκλάβους, τη γκετοποίηση άλλων, αλλά και την εξόντωση κάποιων με βάση θρησκευτικές, εθνοτικές, φυλετικές, αλλά και ιδεολογικές συγκρούσεις¹⁴. Οπότε επιλέγουμε να στραφούμε προς την έννοια της φυλετικοποίησης¹⁵. Η έννοια της φυλετικοποίησης προσπαθεί να αποδομήσει τη φυλή ως κάτι το ουσιοκρατικό, δηλαδή, ως ένα φυσικό γνώρισμα ταυτοτήτων ή ομάδων, και να εισάγει ότι αποτελεί μία διαδικασία, δηλαδή, ένα σύνολο διαδικασιών απόδοσης που επιβάλλουν πλάσματικές ταυτότητες που επηρεάζουν και περιθωριοποιούν συγκεκριμένους πληθυσμούς. Άρα, η φυλή (όπως και η εθνοτική ταυτότητα) δεν υπάρχει, αλλά δημιουργείται και αναδιαμορφώνεται ανάλογα με τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες. Οπότε πρόκειται για μία κατηγορία που κατασκευάζεται κοινωνικά, αλλάζοντας έτσι και τις μορφές του κοινωνικού. Έτσι φτάνουμε στο σημείο να παρατηρούμε ότι σε ορισμένα επαγγέλματα της μισθωτής εργασίας, σε ορισμένες συμπεριφορές, αλλά και σε ορισμένες πράξεις τείνουν να αποδίδονται φυλετικά χαρακτηριστικά.

Συγκεκριμένα στην ελληνική περίπτωση, θα μπορούσαμε να

14 «Αμερικάνικη Σκέψη»: Από τον θεωρητικό Βαρβαρισμό στον διανοητικό ξεπεσμό του Κροάτη μαρξιστή Juraj Katalenac από το blog του Adidas Marxism. Μεταφράστηκε στα ελληνικά από το blog Allerta Communista.

15 Παραπάνω για τη θεωρία της φυλετικοποίησης μπορεί να βρεθεί στο εισαγωγικό κείμενο των Μ.Ομι και Η. Winant από το βιβλίο τους Η Φυλετικοποίηση στις Ηνωμένες Πολιτείες, που μεταφράστηκε από το συντροφικό blog: A Ruthless Critique Against Everything Existing.

μιλήσουμε για τη φιλετικοποίηση της οικιακής εργασίας (αλλά και περισσότερων επαγγελμάτων), κάτι το οποίο συνδέεται άμεσα με την αύξηση της μετανάστευσης τις δεκαετίες του 1980, 1990 και έπειτα. Τόσο η Ελλάδα και η Κύπρος, όσο και άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως η Ιταλία αποτελούν χώρες υποδοχής μεγάλου κομματιού του μεταναστευτικού πληθυσμού, διαθέσιμου να εργαστεί κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες. Έτσι, συγκεκριμένοι εργασιακοί κλάδοι, οι οποίοι συνήθως είναι πιο υποτιμημένοι και επισφαλείς (βαριές σωματικές εργασίες, εργασία στη βιομηχανία του σεξ, έμμισθη εργασία στο σπίτι, αγροτικές εργασίες) και οι ντόπιοι/ες αρνούνται να τους επωμιστούν, καταλήγουν επί το πλείστον σε μετανάστριες και μετανάστες. Επομένως, στην ελληνική πραγματικότητα από το 1980 και μετά, παρατηρούμε συγκεκριμένες εθνοτικές ταυτότητες να ταυτίζονται με συγκεκριμένα επαγγέλματα και συμπεριφορές, οι «Φιλιππινέζες είναι» πάντα εσώκλειστες οικιακές εργάτριες και πειθήνιες, οι «Αλβανόι είναι» εργάτες γης ή οικοδομικοί εργάτες (πολύ εργατικοί, αλλά και πιθανώς κλέφτες), οι «Βουλγάρες» και οι «Γεωργιανές» είναι καθαρίστριες και πονηρές, οι «Ρωσίδες είναι» υπερεξευαλισμένες, αλλά και εργάτριες του σεξ και πάει λέγοντας. Οπότε, βλέπουμε ότι για το κάθε υποκείμενο που μεταναστεύει, δημιουργείται μία συγκεκριμένη εθνοτική ταυτότητα που φέρει το δικό της εργασιακό και κοινωνικό στίγμα, το οποίο προσπαθεί να καθυποτάξει το υποκείμενο στις συγκεκριμένες διαδικασίες που έχει ορίσει το κράτος μέσα από την παρανομοποίηση της μετανάστευσης.

Άλλωστε η ελευθερία της κίνησης, όπως κατοχυρώνεται από νόμους και διεθνείς συμβάσεις συνυπάρχει πάντα παράλληλα με κάποιους γεωγραφικούς και νομικούς περιορισμούς, οι οποίοι παραλλήλωςονται ανάλογα με το κράτος και τείνουν να χωρίζουν τους ανθρώπους σε νόμιμους και σε παράνομους, σε σχέση με την κατοχή ή όχι, της ιδιότητας του πολίτη. Έτσι, βλέπουμε ότι κάποιες ανθρώπινες ζωές κρίνονται ότι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις προκειμένου να τους αποδοθεί η ιδιότητα του πολίτη. Με αυτόν τον τρόπο ο άνθρωπος που δεν κατέχει την ιδιότητα του πολίτη, δηλαδή, ο παράνομος μετανάστης, δεν απορρίπτεται συνολικά από τον ευρύτερο κοινωνικό σχηματισμό, αλλά ενσωματώνεται ως ένα κομμάτι υποτιμημένης και

πειθαρχημένους εργασιακής δύναμης, που ενέχει εξαιρετικά υψηλά επίπεδα εκμεταλλευσιμότητας (και άρα κέρδους) για την οικονομία του εκάστοτε έθνους κράτους. Τα υψηλά επίπεδα εκμεταλλευσιμότητας, όσον αφορά στην εργασιακή δύναμη των παράνομων μεταναστριών, προκύπτουν και εξαιτίας της διαρκούς έκθεσής τους σε κινδύνους, με πρώτο τον κίνδυνο της απέλασης¹⁶. Ταυτόχρονα όμως, η παράνομη εργασιακή δύναμη παρέχει άλλη μία χρήσιμη λειτουργία στο καπιταλιστικό κράτος, δηλαδή, την υποτίμηση της εργασιακής δύναμης όσων δεν είναι παράνομοι. Αυτό συμβαίνει λόγω της προσφοράς φτηνότερης και πιο υποτιμημένης εργασίας από όσους και όσες βρίσκονται σε καθεστώς παρανομίας, με αποτέλεσμα να υποτιμάται συνολικά η αξία της μέσης εργατικής δύναμης και να μειώνεται το ποσοστό των διεκδικήσεων από τους νόμιμους εργάτες¹⁷.

Επιστρέφοντας όμως στη συνθήκη της οικιακής εργασίας, αντιλαμβανόμαστε ότι η φυλετικοποίησή της, προέκυψε τόσο λόγω της μετανάστευσης γυναικών προς την Ελλάδα από το 1980 και μετά, όσο και λόγω της αλληγορίας των συνθηκών ζωής για όσες κατείχαν ελληνική ταυτότητα. Σε χώρες όπου οι προνοιακές παροχές απουσιάζουν, οι οικογένειες επωμίζονται τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων εξολοκληήρου. Ταυτόχρονα όμως, η είσοδος των ντόπιων γυναικών στη μισθωτή εργασία και η αλληγορία της κοινωνικής τους θέσης, αλληγορεί και τη ρύθμιση της αναπαραγωγής. Στις περιπτώσεις λοιπόν, που οι ελληνίδες γυναίκες εργάζονται και δεν μπορούν να αναλάβουν οι ίδιες εξολοκληήρου τις αναπαραγωγικές εργασίες, χρειάζονται άλλες γυναίκες να αναλάβουν τις δουλειές αυτές. Την ανάγκη αυτή έρχονται να την καλύψουν οι γιαγιάδες, οι μεγαλύτερες κόρες της οικογένειας, αλλά κυρίως αργότερα (για όσες οικογένειες ή γυναίκες έχουν ένα παραπάνω εισόδημα), οι γυναίκες μετανάστριες. Βλέπουμε δηλαδή, μία συσχέτιση μεταξύ της αλληγορίας της θέσης των ντόπιων γυναικών, αλλά και της μετέπειτα υποχώρησης του κράτους πρόνοιας και των δομών του

16 «Το καθεστώς των απελάσεων: Κυριαρχία, Χώρος και Ελευθερία Κίνησης» του Nicholas de Genova στο Vogelfrei: Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του από το Κομμουνιστικό εγχείρημα, Αντίθεση.

17 Μαρξ, Κ. (2002) Το Κεφάλαιο, τόμος πρώτος, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.

(παιδικοί σταθμοί, γηροκομεία, μεγάλο προσωπικό σε δημόσιες υπηρεσίες-νοσοκομεία), με τον ερχομό των μεταναστριών στην Ελλάδα, και την ανάληψη συγκεκριμένων θέσεων εργασίας από αυτές. Παρατηρούμε έτσι ότι η απελευθέρωση (σε ένα βαθμό) κάποιων γυναικών από την άμισθη οικιακή εργασία, οδηγεί άλλες να πάρουν τη θέση τους, έμμισθα πλέον, αλλά με τεράστια ένταση εκμετάλλευσης.

Ταυτόχρονα, η ίδια η μορφή της οικιακής εργασίας, το γεγονός δηλαδή, ότι δεν γίνεται αντιληπτή ως εργασία, δημιουργεί ένα καθεστώς επισφάλειας και απροσδιοριστίας της εργασιακής σχέσης. Η σχέση της οικιακής εργασίας με την ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού, καθιστά δύσκολο τον ορισμό των καθηκόντων, αλλά και τον κρατικό έλεγχο των εργασιακών συνθηκών και της εκμετάλλευσης. Η ιδιωτικότητα της οικιακής μονάδας, ενισχύει τη μαύρη εργασία των μεταναστριών και αποτελεί μια «ευκαιρία» εύρεσης εργασίας για όσες δεν έχουν χαρτιά ή άδεια παραμονής στη χώρα. Η μαύρη εργασία όμως, δηλαδή το ότι οι εργοδότες και οι εργοδότριές τους δεν τους κολλήανε ένσημα, συνεισφέρει στη συνέχεια της παρανομίας τους, καθώς οι νόμοι του ελληνικού κράτους για τους μετανάστες και την ιθαγένεια, συνδέουν την κατοχή ενσήμων με τη δυνατότητα για άδεια παραμονής¹⁸.

Μορφές οικιακής εργασίας

Όσον αφορά στον ορισμό της οικιακής εργασίας ή των εργασιών που περιλαμβάνει επακριβώς, υπάρχει μεγάλη ασάφεια. Η σύνδεση της εργασίας με τον οικιακό – ιδιωτικό χώρο καθιστά δυσκολότερο τον έλεγχό της, αλλά και τον ορισμό των εργασιακών συνθηκών. Σε γενικές γραμμές η οικιακή εργασία διακρίνεται σε δύο κατηγορίες : την εσωτερική ή οικόσιτη εργασία και την εξωτερική ή μη οικόσιτη. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις οικιακές εργάτριες που μένουν και τρέφονται στην οικία του εργοδότη, συνήθως έχουν πλήρες ωράριο και ένα ευρύ φάσμα καθηκόντων. Αντίθετα, οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες, αυτές

18 Όχι μόνο στην Κύπρο: Οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα στο περιοδικό Μιγάδα, τεύχος 23

δηλαδή, που δεν διαμένουν στο σπίτι του εργοδότη, ασχολούνται με ένα πιο στενό φάσμα καθηκόντων, που συνήθως οργανώνεται γύρω από την καθαριότητα, αλλά και γύρω από τη φροντίδα των παιδιών κλπ και εργάζονται συνήθως σε πολλά διαφορετικά σπίτια.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ταύτιση ανάμεσα στις δύο κατηγορίες της οικιακής εργασίας και τις διαφορετικές εθνοτικές ομάδες από τις οποίες αναλαμβάνονται. Από τη μία, οι φιλιππινέζες οικιακές εργάτριες, καλύπτοντας το κενό του θεσμού της ψυχοκόρης, εργάζονται συνήθως ως οικόσιτες. Αντιλαμβανόμενες την παραμονή τους στη χώρα ως προσωρινή και έχοντας ως στόχο την αποστολή εμβασμάτων στις Φιλιππίνες, παραμένουν, αρκετές φορές για πολύ μεγάλα διαστήματα εσωτερικές σε σπίτια, συχνά χωρίς καμία δυνατότητα να συγκροτήσουν κοινωνικές σχέσεις και επαφές με άλλες εργαζόμενες ή και ντόπιες. Από την άλλη, οι μετανάστριες από το πρώην ανατολικό μπλόκ, εργάζονται συνήθως ως εξωτερικές οικιακές βοηθί και αναλαμβάνουν έναν μεγάλο κομμάτι των υπηρεσιών της φροντίδας, όπως η καθαριότητα, η φροντίδα των ηλικιωμένων κ.ά.. Συχνά, χωρίς προσημονή της επιστροφής στη χώρα προέλευσής τους, και αλλιάζοντας συνέχεια εργασίες αναζητώντας διαρκώς καλύτερες συνθήκες, καταφέρνουν να «επαγγελματοποιήσουν» την έμμισθη οικιακή εργασία, μέσα από την οριοθέτηση και τυποποίηση των καθηκόντων τους, αλλά και την αλληλαγή εργασιακού περιβάλλοντος.

Επίλογος

Η είσοδος των μεταναστριών στη χώρα συχνά κρίνεται ως παράνομη και ως αποτέλεσμα, η διαχείρισή τους από τους ντόπιους εργοδότες είναι εξίσου παράνομη και με χειρίστες συνθήκες. Έτσι, δημιουργείται ένα νέο πεδίο μαύρης και υποτιμημένης εργασίας που βασίζεται στην ανάγκη των μεταναστριών για άμεσα χρήματα, στην απουσία νομικού πλαισίου και στην ακατάπαυστη εκμετάλλευση του φθηνού εργατικού

δυναμικού από τους εργοδότες. Τα παραδείγματα γυναικών που δουλεύουν ανασφάλιστες, χωρίς εργασιακά δικαιώματα και που η παραμονή τους στη χώρα εξαρτάται πλήρως από το αφεντικό τους είναι αναρίθμητα. Το νομικό πλαίσιο που αναφέρεται στην οικιακή εργασία στην Ελλάδα είναι λειψό, υποτιμημένο σε σχέση με άλλους εργαζόμενους και συνήθως δεν εφαρμόζεται καν, ενώ, η Σύμβαση Οικιακών Εργαζομένων που διασφαλίζει τα δικαιώματα και τις αξιοπρεπείς συνθήκες στην οικιακή εργασία, η οποία ψηφίστηκε από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) το 2011, στην Ελλάδα δεν έχει κυρωθεί ακόμα. Η πραγματικότητα αυτή δημιουργεί την αορατότητα και τη μόνιμη επισφάλεια στην έμμισθη οικιακή εργασία που διασφαλίζεται πλήρως από τις επικρατούσες συνθήκες και αναπαράγεται από την εργοδοσία.

Παρά τις συνθήκες της οικιακής εργασίας, η οργάνωση των οικιακών βοηθών σε σωματεία, οι ανοιχτές διαμαρτυρίες και οι αγώνες παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα. Η απουσία συλλογικής οργάνωσης οφείλεται κατά ένα μέρος στο καθεστώς παρανομοποίησης, που βρίσκεται μεγάλο μέρος των οικιακών εργατριών και, συνεπώς, η εμπλοκή τους σε εργατικά σωματεία μπορεί να εμπεριέχει έναν βαθμό επικινδυνότητας και ρίσκου. Από την άλλη, η ίδια η φύση της εργασίας, κατά την οποία δεν έχουν επαφή με άλλες εργαζόμενες ή ελεύθερο χρόνο, καθιστά την κοινωνική δικτύωση δυσχερή. Επιπλέον, η θεσμική μορφή του οργανωμένου κινήματος, δεν ευνοεί τη συμμετοχή τους σε αυτό, όπου παραμένει ένα αόρατο, φυσικοποιημένο πρόβλημα και η διαφορετική γλώσσα δημιουργεί ένα τεράστιο κενό στην επικοινωνία. Ως εκ τούτου, δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε πιθανούς αγώνες που έχουν γίνει ή και σωματεία που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα¹⁹, στον χώρο της οικιακής εργασίας. Συγκεκριμένα, δεν υπάρχει κανένα πανελλαδικό σωματείο οικιακών βοηθών, αλλά με θέματα του τομέα αυτού ασχολείται εν μέρει η Παναττική Ένωση Καθαριστριών και Οικιακού Προσωπικού και η Ένωση Φιλιπινέζων (kasari)²⁰. Πέρα

19 Αντίθετα, στην Κύπρο δύο είναι οι γνωστότερες ενεργές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον χώρο της έμμισθης οικιακής εργασίας, οι Obreras Empowered (ΜΚΟ) και οι Green Workers .

20 Τόπαλη, Π., (2001) Ο ΔΙΑΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΕΜΜΙΣΘΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (Κ.Ε.Θ.Ι.)

από αυτά υπάρχουν ενώσεις και σύλλογοι μεταναστών, όπου ο συνδετικός κρίκος είναι κυρίως η εθνικότητα και γενικότερα οι συνθήκες μετανάστευσης. Ταυτόχρονα, είναι πολύ δύσκολο να αναγνωρίσουμε τους μοριακούς αγώνες και τις κινήσεις που οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες διεξάγουν στην καθημερινή πραγματικότητά τους.

Η τόσο διαφορετική πραγματικότητα των γυναικών αυτών που τις καθιστά κοινωνικά απομονωμένες, φυσικά, δεν σημαίνει ότι μεταξύ τους δεν έχουν αναπτύξει κώδικες επικοινωνίας και μορφές αλληλεγγύης και συλλογικής αντίστασης στις καταστάσεις που βιώνουν. Παρόλα αυτά, η σύνδεση με άλλα αγωνιζόμενα κομμάτια της κοινωνίας, αποτελεί ένα ζητούμενο για την από κοινού οργάνωση και αντίσταση στο υπάρχον.

Σύμβαση Οικιακών Εργαζομένων και Σύσταση (R201)

Στις 16 Ιουλίου 2011 κατά την 100η σύνοδο της Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας ψήφισε τη Σύμβαση των Οικιακών Εργαζομένων (αριθ. 189) και υιοθέτησε τη Σύσταση (R201) που τη συνόδευε. Αυτή αποτελούσε την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ενός ρυθμιστικού πλαισίου για την προστασία των οικιακών εργαζομένων, δηλαδή γυναικών μεταναστριών. Ένας παράγοντας που συνέβαλε στη σύσταση αυτής της σύμβασης ήταν και τα πολύχρονα αιτήματα των σωματείων τους για σεβασμό θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων.²¹

Η σύμβαση αριθ. 189

- θέτει τον περιορισμό της σταθερής απασχόλησης ως προς τον ορισμό της οικιακής εργασίας
- δεν απαιτεί γραπτές συμβάσεις μεταξύ οικιακών εργαζομένων και εργοδοτών παρά μόνο όταν οι πρώτες είναι μετανάστριες (στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η σύσταση R201 που συνοδεύει την παραπάνω Σύμβαση)

- απαιτεί αναλυτική περιγραφή από τους εργοδότες για πλήρη ενημέρωση των εργαζομένων (συγκεκριμένα: περιγραφή της εργασίας, των αδειών ασθενείας ή άλλων αδειών για προσωπικά ζητήματα, ποσών αμοιβής ή αποζημίωσης για υπερωρίες ή εφημερίες, πληρωμών που δικαιούται η εργαζόμενη, την παροχή φαγητού και στέγης, πληρωμών σε είδος και χρηματική αντιστοιχία τους, λεπτομερειών του χώρου διαμονής και των προβλεπόμενων από τον νόμο κρατήσεων στον μισθό των εργαζομένων, τους όρους λήξης της σύμβασης).

- ως προς το εργασιακό ωράριο ορίζεται ότι η εβδομαδιαία ανάπαυση των εργαζομένων δεν πρέπει να είναι μικρότερη των 24 συνεχόμενων ωρών και η περίοδος ετοιμότητας της εργαζόμενης αναγνωρίζεται ως εργασιακή περίοδος (διευκρινίζει ότι η περίοδος κατά την οποία η εργαζόμενη συνοδεύει τον εργοδότη σε διακοπές δεν προσμετράται στην περίοδο αδειάς της).

- προτείνεται παροχή: χωριστού ιδιωτικού δωματίου με κατάλληλη επίπλωση και κλειδί που θα δίνεται στην εργαζόμενη, πρόσβαση σε κατάλληλους χώρους υγιεινής, κοινόχρηστους ή ιδιωτικούς, επαρκής φωτισμός, θέρμανση και εξαερισμός, γεύματα καλής ποιότητας κι επαρκούς ποσότητας που θα σέβονται τις πολιτισμικές και θρησκευτικές απαιτήσεις, εφόσον υπάρχουν, της οικιακής εργαζόμενης.

Στην Ελλάδα:

- η εβδομαδιαία εργασία εργαζομένου που απασχολείται ιδιωτικά σε εργοδότη είναι 40 ώρες, για τις οικοσίτες δεν ισχύουν οι διατάξεις που αναφέρονται στα χρονικά όρια εργασίας, υπερεργασίας, υπερωρίας καθώς και οι διατάξεις των υπουργικών αποφάσεων «περί προσαύξησης» για εργασία κατά Κυριακή και νυχτερινή εργασία.

- η παροχή προσωπικού ιδιωτικού χώρου στην εργαζόμενη δεν είναι δεδομένη, αλλά θεωρείται εργοδοτική «χάρη» .

- ως προς την αμοιβή των οικιακών εργατριών, αυτή εξαρτάται από το εκάστοτε επάγγελμα. Αντίστοιχα και ο τρόπος που πληρώνονται (μεροκάματο, εβδομαδιαία, μηνιαία κτλ). Για την

καταβολή της αμοιβής της οικιακής εργασίας τους προβλέπεται, για τις εξωτερικές οικιακές εργαζόμενες, η εφαρμογή του εργόσημου, ενός συστήματος κουπονιών-επιταγών το οποίο μεριμνά για την παράλληλη καταβολή μισθού και ασφαλιστικών εισφορών. Οι οικόσιτες ασφαλιζονται από τον εργοδότη τους. Οι οικιακές μισθωτοί ασφαλιζονται υποχρεωτικά στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και οι ασφαλιστικές εισφορές του εργοδότη δεν εκπίπτουν από το φορολογητέο εισόδημά του. Όσες απασχολούνται για λογαριασμό περισσοτέρων του ενός εργοδοτών κατά τη διάρκεια του μήνα ή της εβδομάδας, καταβάλλουν μόνες τους τις εργοδοτικές και τις εργατικές εισφορές.²²

- επιτρέπεται η αμοιβή σε είδος (π.χ. «δώρα» , είδη ένδυσης, υπόδησης, ηλεκτρικές συσκευές κτλ.)

Πρόλογος

στο άρθρο της Tzvetelina Kirilova

Επιλέξαμε να μεταφράσουμε το κείμενο της Tzvetelina Kirilova, επειδή προσφέρει μία προσωπική ματιά στις συνθήκες εργασίας αναφορικά με τη φροντίδα των ηλικιωμένων στα νοσοκομεία από μετανάστριες εργάτριες. Παρόλο που αυτή η εργασία δεν μοιάζει να εντάσσεται στα στενά πλαίσια της οικιακής εργασίας, κατά την άποψή μας μπορούμε να διακρίνουμε κοινά στοιχεία όσον αφορά το περιεχόμενο της εργασίας, αλλά και τις συνθήκες που βιώνουν οι γυναίκες που δουλεύουν σε αυτόν τον τομέα. Η διαρκής προσοχή σε έναν άνθρωπο που χρειάζεται βοήθεια, τα μη καθορισμένα καθήκοντα, τα ατελείωτα ωράρια, η οικειότητα, αλλά και η συχνά παράνομη φύση της αποτελούν κοινές συνιστώσες της εργασίας τόσο της οικιακής εργάτριας, όσο και της αποκλειστικής «άτυπης νοσοκόμας».

Επιπλέον, η περιγραφή της Tzvetelina, κάνει ορατές τις συγκρούσεις μεταξύ των παράνομων και των νόμιμων εργαζόμενων, που εκκινούν μέσα από τα διαφορετικά συμφέροντά τους στην αγορά εργασίας. Ενώ δηλαδή, οι παράνομες εργαζόμενες μετανάστριες συνήθως έχουν τα ίδια καθήκοντα και τις ίδιες δυνατότητες (αν και δίχως επίσημη πιστοποίηση) με τις νόμιμες, αμείβονται με μικρότερους μισθούς και συχνά δεν έχουν καμία ασφάλιση, και άρα και καμία προστασία από τον εργοδότη τους. Από την άλλη, οι νόμιμες εργαζόμενες, που είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους ντόπιες, νιώθουν ότι μειώνονται οι θέσεις εργασίας γι' αυτές εξαιτίας της προσφοράς φτηνής και παράνομης εργασίας από τις μετανάστριες. Ως πιθανό απότοκο αυτής της διαρκούς σύγκρουσης μπορούμε να κατατάξουμε και την έμμεση δολοφονία της 50 χρόνης Γκαϊανέ Κασαρτζιάν με καταγωγή από την Αρμενία στις 30 Ιουνίου του 2019, η οποία πήδηξε από το παράθυρο του 5ου ορόφου του Γενικού Κρατικού Νίκαιας, προκείμενου να γλιτώσει από το προσωπικό του νοσοκομείου και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, καθώς δεν είχε τα νόμιμα έγγραφα για να εργάζεται. Αυτό το γεγονός, συμπυκνώνει τον βίαιο ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα ανάμεσα σε νόμιμες και παράνομες εργαζόμενες, κάτι που οφείλουμε να πολεμάμε αν θέλουμε να αλλάξουμε συνολικά τον τρόπο που είναι κατακερματισμένο, αλλά και υποτιμημένο

το σύνολο της τάξης μας. Δεν πιστεύουμε, όπως η συγγραφέας, ότι αρκεί η πολιτική βούληση προκείμενου να αρθεί η παράνομη φύση της εργασίας των μεταναστριών νοσοκόμων, καθώς το κεφαλαίο για να αναπαραχθεί με καλύτερους όρους (μετά την αναδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας) έχει ανάγκη τη φτηνή και παράνομη εργασία τους. Πιστεύουμε όμως ακράδαντα στην ανάγκη συλλογικοποίησης των μεταναστριών, παρά τις δυσκολίες που το καθεστώς της παρανομίας φέρει. Μόνο έτσι και μαζί φυσικά με όσες ντόπιες αντιλαμβάνονται τα συμφέροντα τους στο πλευρό των μεταναστριών, θα μπορούσε να υπάρξει μία άρση της παρανομίας των μεταναστριών νοσοκόμων αλλά και μία συνολική ανατίμηση όλων των παρόχων φροντίδας.

Tzvetelina Kirilova **Εγώ, η φροντίστρια** ιστορίες από την «γκρίζα ζώνη»

Η Tzvetelina Kirilova είχε αποφοιτήσει από ένα επαγγελματικό σχολείο για την τεχνολογία της επικοινωνίας στη Βουλγαρία. Μετά την ιδιωτικοποίηση της BTK (Βουλγάρικη Εταιρία Τηλεπικοινωνιών), απολύθηκε και άρχισε να δουλεύει σαν φροντίστρια παιδιών και καθαρίστρια στην Ιταλία και στην Ελλάδα.

Λίγες μέρες νωρίτερα διάβασα σε μια Βουλγαρική ιστοσελίδα για μια «αποκλειστική» από την Αρμενία, η οποία έπεσε από το παράθυρο ενός Αθηναϊκού νοσοκομείου μετά τον έλεγχο από το Ελληνικό Γραφείο Επιθεώρησης Εργασίας. Δούλευε εκεί παράνομα. Είχε απειληθεί με ένα μήνα φυλάκιση και με απέλαση. Προκείμενου να τα αποφύγει, ρίσκαρε τη ζωή της. Την ίδια εκείνη μέρα, έμαθα από τα Ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης για τον θάνατό της, που επήλθε εξαιτίας των τραυμάτων της. Ήταν 50 χρονών, σχεδόν όσο και εγώ. Μετά από 16 χρόνια παράνομης εργασίας στην Ελλάδα, και έχοντας ακούσει δεκάδες τραγικές ιστορίες μεταναστριών από την Ανατολική Ευρώπη, πίστευα ότι τίποτα δεν θα μπορούσε να με ταρακουνήσει. Ποιος είναι ο

λόγος του θανάτου αυτής της εργάτριας; Ανεργία, μοναξιά, ο φόβος της απέλασης, η φτώχεια; Οι Αρμένισσες, οι Γεωργιανές και οι Ρωσίδες πληρώνουν 3.000 με 5.000 ευρώ προκειμένου να έρθουν στην Ελλάδα και να έχουν «το προνόμιο» να κάνουν «την ελεύθερη επιλογή» μεταξύ της απέλασης και του θανάτου. Έχω πάρα πολλές ερωτήσεις, αλλά δεν μπορώ να τις απαντήσω όλες.

Αυτές οι μισθωτές φροντίστριες αντισταθμίζουν τις ελλείψεις προσωπικού στα νοσοκομεία και την έλλειψη χρημάτων στις κοινωνικές υπηρεσίες. Γιατί ο έλεγχος της παράνομης εργασίας κατευθύνεται ενάντια στους εργατές; Ποιος είναι ο ρόλος των νοσοκομείων; Θα μπορούσαν να ελέγξουν την πρόσληψη των φροντιστριών από τους συγγενείς των άρρωστων ατόμων; Ποιες είναι οι συνθήκες εργασίας για τις ξένες παράνομες εργάτριες σε αυτά τα κοινωνικά ιδρύματα;

Αυτή η Αρμένισσα εργάτρια είναι μία από εμάς, μία από τις εκατοντάδες χιλιάδες ξένες στην Ελλάδα που περιμένουν να τους προσφερθεί παράνομη εργασία χωρίς ασφάλιση, με ανεπαρκή ή και ακραία ωράρια.

Κουβαλάμε μία πολύ μεγάλη ευθύνη προς τους ανθρώπους που προσέχουμε και εξαιτίας αυτής, υπάρχει πάντα το ρίσκο του να χάσουμε τις δουλειές μας, χωρίς να έχει σημασία πόσο χαμηλόμισθες και εντατικές είναι. Είμαστε αυτές που φροντίζουμε τα παιδιά, (που) δουλεύουμε ως καθαρίστριες ή ακόμα και ως μεταφορείς κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας. Επωμιζόμαστε μεγάλα ρίσκα όσον αφορά τη φυσική αλλά και ψυχολογική μας υγεία.

Σταμάτησα να δουλεύω ως φροντίστρια μερικά χρόνια πριν, γιατί μπορώ πλέον να συντηρήσω τον εαυτό μου οικονομικά και έτσι δεν χρειάζεται να κάνω τόσο πολλούς συμβιβασμούς για να υποστηρίξω την οικογένειά μου στη Βουλγαρία. Ξέρω πολύ καλά την ουσία του να προσφέρεις φροντίδα σε αρρώστους και σε ηλικιωμένους ανθρώπους σε Ελληνικά δημόσια, αλλά και ιδιωτικά νοσοκομεία, όπως επίσης και σε ιδρύματα νοσηλείας.

Όταν ένα άρρωστο άτομο εισαχθεί σε οποιοδήποτε από αυτά τα ιδρύματα, οι συγγενείς του/της, έρχονται αντιμέτωποι με

την αδυναμία αυτών των ιδρυμάτων να προσφέρουν επαρκή φροντίδα και βλέπουν τον ελλιπή αριθμό των ιατρικών βοηθών και των νοσοκομειακών επιστατών (οι τελευταίοι δουλεύουν μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας).

Τα προβλήματα στα νοσοκομεία ενθαρρύνουν τον βάνουσο ανταγωνισμό μεταξύ των ντόπιων, εξειδικευμένων ιατρικών βοηθών και των παράνομα προσληφθέντων φροντιστριών, οι οποίες πληρώνονται με την ώρα. Οι φροντίστριες είναι πιο συχνά ξένες γυναίκες και δεν έχουν περάσει τα απαραίτητα μαθήματα που κοστίζουν 3.000 ευρώ τον μήνα (ένα κόστος που αντιστοιχεί στο εισόδημα τους για 6 μήνες). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν είναι κατάλληλα καταρτισμένες. Αντιθέτως, αυτές οι φροντίστριες είναι εξειδικευμένες, και γι' αυτό, τις ζητάνε οι συγγενείς ενός άρρωστου ατόμου, ώστε να του παρέχουν φροντίδα.

Ο βίαιος ανταγωνισμός μεταξύ των ντόπιων και των ξένων εργατριών προξενείται από τους χαμηλούς μισθούς και των δύο κατηγοριών των εργατριών. Έξι ώρες εργασίας από τις ντόπιες ιατρικές βοηθούς κοστίζει 75 ευρώ. Η πρόσληψή τους διεκπεραιώνεται από το νοσοκομείο. Γι' αυτό τον λόγο το νοσοκομείο παίρνει το μισό από αυτό το ποσό (σημείωση της επιμελήτριας-σε αυτή τη περίπτωση τα Ελληνικά νοσοκομεία αποτελούν ένα διαμεσολαβητή στην πρόσληψη επιπλέον προσωπικού, και λαμβάνουν αμοιβή γι' αυτό. Το κάθε τμήμα έχει έναν αριθμό εξουσιοδοτημένων φροντιστριών, οι οποίες είναι στη διάθεση των συγγενών του άρρωστου οποιαδήποτε στιγμή το ζητήσουν. Το νοσοκομείο προσλαμβάνει αυτές τις ιατρικές βοηθούς και παρακρατά ένα αντίτιμο για τη δράση του ως διαμεσολαβητικός μηχανισμός.)

Οι συγγενείς του ασθενούς συχνά χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των δικτύων της παράνομης εργασίας, είτε χρησιμοποιούν τις προσωπικές τους επαφές προκειμένου να βρουν ξένες γυναίκες, τις οποίες πληρώνουν αισθητά λιγότερο. Οι ξένες φροντίστριες λαμβάνουν περίπου 30 με 50 ευρώ για 12ωρες βάρδιες. Αλλά αυτό δεν σημαίνει λιγότερη δουλειά για τις εξειδικευμένες ιατρικές βοηθούς. Συχνά καταγγέλλουν τις ξένες εργάτριες στο Γραφείο Επιθεώρησης Εργασίας, έτσι ώστε «να ανοίξουν»

νέες θέσεις εργασίας (δηλαδή με αυτόν τον τρόπο κάποια άλλη φροντίστρια, πιθανόν κάποια που να έχει πιο κοντινή σχέση με τους ιατρικούς βοηθούς, μπορεί να πάρει τη θέση εργασίας). Τέτοιες περιπτώσεις κάποιες φορές έχουν τραγικό τέλος. Δεν έχει σημασία αν η καταγγελία στα αλήθεια προέρχεται από τις ντόπιες εργαζόμενες ή αν εκείνες οι ιστορίες είναι αποτέλεσμα του φόβου που νιώθουν οι μετανάστριες. **Καθώς το νοσοκομείο ούτε απαγορεύει εντελώς την παράνομη εργασία, αλλά ούτε και ενθαρρύνει τη νομιμοποίηση της εργασίας των ξένων εργαζομένων.**

Οι εξειδικευμένες φροντίστριες, που δουλεύουν έχοντας μηνιαίες συμβάσεις στα νοσοκομεία, συνήθως αποκτούν αυτές τις συμβάσεις μέσα από δωροδοκίες ή δώρα στους ανώτερους ιατρικούς βοηθούς του τμήματος, στη γραμματεία και τα λοιπά. Ενώ, οι συμβασιούχες φροντίστριες δουλεύουν 8 ώρες την ημέρα, οι συνθήκες των παράνομων εργαζομένων είναι πολύ χειρότερες. Οι 12ωρες βάρδιες είναι εφιαλτικές-από τις 8 το βράδυ μέχρι τις 8 το πρωί. Μια τέτοιου είδους βάρδια δημιουργεί πρόβλημα στην αίσθηση του χρόνου και του χώρου για μια εργαζόμενη. **«Ποιό λεωφορείο πρέπει να πάρω για να πάω σπίτι; Σε ποια μέρα της εβδομάδας βρισκόμαστε; Πιθανόν δεν θα κοιμηθώ, καθώς είμαι τόσο κουρασμένη»** λένε. Η μέρα, η οποία γεμίζει με το να πίνεις καφέ, τελειώνει στο νοσοκομείο στις 8 η ώρα το βράδυ. Αυτού του είδους η εργασία είναι συναισθηματικά και σωματικά εξαντλητική, και η διάρκειά της δεν μπορεί να είναι υποφερτή για πολύ καιρό.

Η τελευταία μου βάρδια ήταν σε ένα τεράστιο δημόσιο νοσοκομείο στην Αθήνα. Ξεκίνησα δουλειά στις 7:45 το πρωί. Έπληνα, έντυσα και τάισα την ηλικιωμένη γυναίκα που πρόσεχα. Λίγο αργότερα οι επιστάτες ήρθαν για να καθαρίσουν το δωμάτιο. Μου ζήτησαν να φύγω. Έμεινα στον διάδρομο για 20 λεπτά. Όταν επέστρεψα, μίλησα με τη γιαγιά. Στη συνέχεια ήταν οι ώρες επίσκεψης. Ήταν πάλι η σειρά μου να σταθώ όρθια για μια ολόκληρη ώρα στον διάδρομο. Μετά ήρθαν οι ιατρικοί βοηθοί. Έπειτα έφτασε η ώρα για το γεύμα. Τάισα τη γιαγιά, αλλά η κατάστασή της επιδεινώθηκε ξαφνικά. Κάλεσα και πάλι τους ιατρικούς βοηθούς. Ήταν υπερφορτωμένοι από τη δουλειά. Ήρθαν μισή ώρα αργότερα, μόνο για να παρατηρήσουν ότι χρειαζόταν γιατρός.

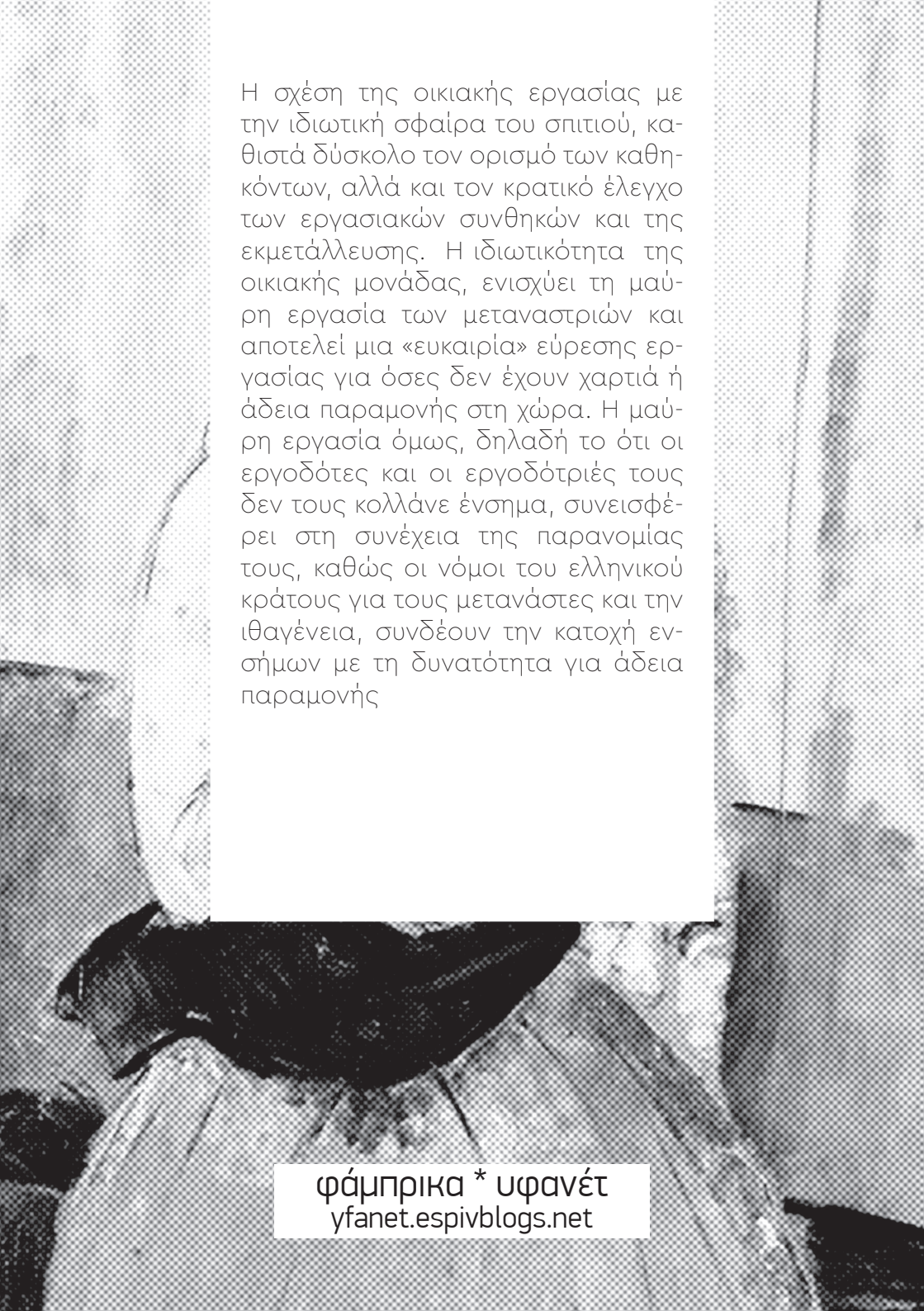
Όλη αυτή την ώρα έτρεχα πέρα δώθε, ψάχνοντας για έναν γιατρό που να μην ήταν απασχολημένος. Βρήκα ένα γιατρό που ήταν εκπαιδευόμενος. Συνταγογράφησε κορτιζόνη αλλά οι βοηθοί δεν μπορούσαν να βρουν τη φλέβα της γιαγιάς. Έπεσε σε κώμα και εγώ έπαθα σοκ. Συνήθιζα να περνάω 10 ώρες την ημέρα με αυτήν για τους τελευταίους 8 μήνες σε μία ιδιωτική κλινική. Είχαμε δεθεί η μία με την άλλη. Η γιαγιά ξαναβρήκε τις αισθήσεις της και μου είπε να φύγω από το δωμάτιο, αλλά οι βοηθοί με ανάγκασαν να μείνω και να βοηθήσω. Αυτή είχε καταλάβει ότι «έφευγε» από τη ζωή και δεν ήθελε να δω τι θα ακολουθήσει. Οι βοηθοί μου είπαν να καλέσω τους συγγενείς. Ήταν 18.30. Είχα περάσει όλη τη μέρα όρθια, έχοντας πει μόνο ένα ποτήρι καφέ, χωρίς νερό ή φαγητό. Ένωθα ότι θα έχανα τις αισθήσεις μου. Μάζεψα δύναμη και είπα στους συγγενείς, ενώ, ξεπούσα ταυτόχρονα σε δάκρυα: «Η Βασιλική έφυγε». Δεν θυμάμαι πολλά μετά από αυτό – δηλαδή, το πώς επέστρεψα σπίτι, αλλά και το τι έκανα εκεί. Το μόνο που θυμάμαι είναι η αδιάλλακτη απόφασή μου να μην δουλέψω ξανά σε νοσοκομείο.

Αυτή η ιστορία είναι ένα μόνο παράδειγμα από τα πολλά, από τις δικές μου εμπειρίες αλλά και των φίλων μου. Είναι εύκολο να καταλάβεις τους λόγους που υποφέρουμε - τα βάσανα των ντόπιων εργαζομένων και των συνταξιούχων.

Η Ελλάδα εισήγαγε την καθολική περίθαλψη στις αρχές του 1980, αλλά η παρακαταθήκη αυτού του επιτεύγματος εξαφανίστηκε γρήγορα, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια (μεταξύ του 2009 και του 2015 οι δαπάνες για την περίθαλψη έπεσαν περίπου 5,9%). Η σφοδρή λιτότητα επιβλήθηκε στο σύστημα υγείας με το πρόσχημα της σωτηρίας του. Αλλά αυτό επηρέασε αρνητικά κυρίως την πρόσβαση και την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας για τους ανθρώπους με τα χαμηλότερα έσοδα. **Η Ελλάδα άρχισε να θυμίζει τη Βουλγαρία - όπου το προσωπικό κόστος της υγείας, αυξάνεται επίσης, όχι μόνο επειδή ανέβηκαν οι τιμές, αλλά γιατί ένα πολύ μικρότερο ποσοστό της περίθαλψης καλύπτεται από τα ασφαλιστικά ταμεία της υγείας.** Οι εισφορές για το σύστημα υγείας πέφτουν επίσης εξαιτίας της αύξησης της ανεργίας. Όλο περισσότεροι και περισσότερες γιατροί και ιατρικοί βοηθοί φεύγουν από τα δημόσια νοσοκομεία.

Οι συντάξεις στην Ελλάδα υπέστησαν σημαντικές μειώσεις τα τελευταία λίγα χρόνια. Για κάποιους ανθρώπους αυτή η μείωση ήταν της τάξεως του 40-50%! Αυτές οι περικοπές δικαιολογήθηκαν με τον εξής τρόπο: Είναι λιγότερο πιθανόν οι ηλικιωμένοι άνθρωποι να γίνουν φτωχοί, από ότι οι εργαζόμενοι. **Αλλά πώς θα μπορέσεις να πληρώσεις έναν ικανοποιητικό μισθό σε μία φροντίστρια σε ένα νοσοκομείο, όταν το εισόδημά σου έχει πέσει στο μισό;** Οι ηλικιωμένοι και οι ηλικιωμένες από την Ελλάδα, τους οποίους φροντίζουμε, μαζεύουν χρήματα για «την αποκλειστική» (ιατρικές βοηθεί), όπως οι ηλικιωμένοι άνθρωποι από τη Βουλγαρία μαζεύουν λεφτά για τις κηδείες.

Ελπίζω ότι οι πολιτικοί θα δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στους ανθρώπους που δουλεύουν χωρίς άδεια - τις χιλιάδες φροντίστριες, το βοηθητικό προσωπικό, αυτές που φροντίζουν παιδιά. Οι σχέσεις μεταξύ ξένων εργατών και αφεντικών είναι άνισες, και οι απαιτήσεις για συμβόλαια εργασίας δεν θα ικανοποιηθούν ποτέ χωρίς την πολιτική βούληση. Αυτό είναι απαραίτητο τόσο για τη νομιμοποίηση της εργασίας, όσο και για τις προσβάσιμες υπηρεσίες για τους ασθενείς και τα παιδιά.

Η σχέση της οικιακής εργασίας με την ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού, καθιστά δύσκολο τον ορισμό των καθηκόντων, αλλά και τον κρατικό έλεγχο των εργασιακών συνθηκών και της εκμετάλλευσης. Η ιδιωτικότητα της οικιακής μονάδας, ενισχύει τη μαύρη εργασία των μεταναστριών και αποτελεί μια «ευκαιρία» εύρεσης εργασίας για όσες δεν έχουν χαρτιά ή άδεια παραμονής στη χώρα. Η μαύρη εργασία όμως, δηλαδή το ότι οι εργοδότες και οι εργοδότριές τους δεν τους κολλάνε ένσημα, συνεισφέρει στη συνέχεια της παρανομίας τους, καθώς οι νόμοι του ελληνικού κράτους για τους μετανάστες και την ιθαγένεια, συνδέουν την κατοχή ενσήμων με τη δυνατότητα για άδεια παραμονής